

Ústav translatologie
Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Posudek na rigorózní práci

Tereza Tomíčková:
Proměny překladů Maupassantova Miláčka v průběhu 20. století

Předložená práce komentuje českou recepci díla francouzského spisovatele Guy de Maupassanta, zejména jeho románu *Miláček*, a srovnává tři překlady: Jindřicha Hořejšího (1919), Břetislava Štorma (1956) a Dany Melanové (1999).

Úvod práce přináší přehled života a díla Guy de Maupassanta – je dostatečně stručný, obsahuje čistě základní údaje potřebné pro následující komentáře a analýzy.

Další část práce je věnována recepci Maupassantova díla obecně a románu *Miláček*. Shrnutí recepce vychází z nástinu situace v prostředí zdrojového textu, opírá se o údaje z odborné literatury citované v závěru práce v „Bibliografii“. Recepce v českém prostředí je popsána s odvoláním na teoretická díla (Belisová, in Hrala, *Kapitoly z dějin překladu*, 2002; Říhová, *Ohlas Guy de Maupassanta v Čechách*, 1987; Goldschmíd, doslov, 1961; Novák, *Po stopách realistického písemnictví*, 1958; „Vrchlického studie“ – přesný údaj o zdroji v „Bibliografii“ chybí). Zajímavá je zde (krátká) pasáž věnovaná srovnání situace naturalismu a realismu ve Francii a v Čechách (s. 6), důležitý je také přesah komentáře k adaptacím pro divadlo a televizi (s. 9), případně poznámka o takřka nulové recepci básnické a dramatické Maupassantovy tvorby doložená patřičným výkladem (s. 9).

Následující oddíl „Čeští překladatelé Maupassanta“ obsahuje výčet překladatelů doplněný u třech, o nichž bude dále řeč, bio a bibliografickými medailonky.

Oddíl „Román *Miláček* v Čechách“ uvádí souhrn různých překladů a dále i rozdílných vydání a reedic románu, následně analyzuje paratext (překlad názvu románu, poznámky překladatele, doslovy) i kritické ohlasy. Na s. 13 v textu práce vyznačují formulačně nejistá místa – navrhuji, aby se k nim autorka práce vyjádřila při obhajobě.

Analýza originálu (kapitola 5) na s. 14–32 je velmi podrobná a fundovaná, autorka si v ní dokonale připravuje půdu k následujícím analýzám překladů. Škoda jen, že zde není jasné, nakolik se tato část práce opírá o (francouzské) teoretiky (výčet teoretických prací na toto téma uvedený v závěru v „Bibliografii“ je dostatečně obsáhlý a jistě posloužil přinejmenším jako inspirace) a nakolik vychází z vlastního autorčina rozboru.

Stěžejní část práce představuje oddíl „Analýza překladů“. Úvodní pasáž předkládá hypotézy dalšího výzkumu: tento postup nelze než ocenit. Autorka práce nejprve formuluje teze v podstatě „automatické“ – bude třeba především analyzovat základní textové atributy tohoto Maupassantova románu a jeho stylu obecně (obraznost, a naopak konciznost popisů; mluvnost, a tedy věrohodnost dialogů). Je si vědoma, že je třeba konkrétní analýzu vždy vztahovat k dobové normě jazykové, překladové, kulturní. Teze pak rozšiřuje o specifika vybraných tří překladů – všechny tři pasáže, v nichž se autorka práce věnuje postupně hypotézám o překladu a jeho souvislostech v případě Hořejšího, Štorma i Melanové, jsou trefné, prozrazují autorčinu podrobnou znalost kontextu daného díla a jeho překladu. Vycházejí i z dostatečných znalostí z oblasti dějin literatury a dějin překladu. Podobně i komentář předjímající problematiku, již bude zajímavé sledovat u D. Melanové (genderové hledisko, žánrově různorodá bibliografie překladatelky, která by mohla vést až k podhodnocení určitých prvků Maupassantovy tvorby, a tím k posunům, především k

nivelizaci v překladu), dokazuje, že se T. Tomíčková nejen dokonale orientuje v nutném teoretickém základu, ale má i schopnost patřičného kritického nadhledu.

V další části práce se autorka zabývá dílčí problematikou z oblasti stylu romanopisce a srovnáním řešení jednotlivých překladatelů. Uvádí detaily volené cíleně k posouzení otázek, jež vymezila výchozími hypotézami. Přístup na první pohled spíše lingvistický – statistické vyhodnocení excerpovaného materiálu – je zde zcela ospravedlnitelný a přináší zajímavé výsledky. Autorka vždy správně přesně definuje příslušný korpus (určitý počet jazykových jevů dohledaný v originále a odpovídající řešení v překladech), svá tvrzení o převažujícím počtu určitých řešení pak může doložit přesnými údaji a ty dále komentovat (z pohledu francouzštiny, anebo češtiny: polovětné vazby, přechodníky, infinitivy). Některé závěry potvrzují obecně platné „poučky“, jiné je částečně vyvracejí, jindy autorka demonstruje „nevysvětlitelný“ jev (Hořejšího vyhýbání se infinitivům, s. 36). Zajímavým postupem, který si T. Tomíčková vytvořila, aby podpořila svá tvrzení například o specifčnosti určitých jazykových jevů pro Maupassantův styl, je experiment s porovnáním předem vymezeného úseku textu z románu G. de Maupassanta s odpovídající pasáží z románu E. Zoly. Zatímco část práce věnovaná převodu polovětných vazeb či infinitivů se u analýzy překladu z francouzštiny přímo nabízí, komentář k překladu postavení rozvíjejících a rozvíjených větných členů v části „Postmodifikace“ jde za rámec běžného srovnání překladů a opět ukazuje na schopnost autorky zaměřit se na ty prvky překladu, které jsou v daném případě důležité a nosné z hlediska záměru práce. Právě zde T. Tomíčková dochází k cenným závěrům, totiž že překlad Melanové akcentuje čtivost na úkor věrnosti, tj. má za důsledek upozadění různých příznakových rysů originálu (Tomíčková zde vedle příznakové syntaxe zdůrazňuje i efekt „filmového střihu“, jakým Maupassantovy popisy působí – s. 43). Závěr tohoto oddílu (s. 44), kde autorka zpochybňuje možnost postavit na roveň všechny tři překlady (a zapomenout tak na dobu a okolnosti jejich vzniku), a naopak se snaží doložit důvody různých řešení, argumentovat souvislostmi a ve všech třech případech jasně čitelnou překladatelskou strategií, je opět třeba při posouzení této rigorózní práce vyzdvihnout. Otázkou zůstává, proč celá poměrně dlouhá pasáž věnovaná aktivu a pasivu zůstala, stejně jako o něco výše komentář k infinitivu, jen v poznámce pod čarou – i zde bych uvítala vysvětlení při obhajobě (– jde o pasáž z pohledu autorky podružnou?).

Část věnovaná analýze překladu obrazných vyjádření je velmi pečlivě vystavěna (výběr komentovaných pasáží) a detailně vyložena. Komentáře se nezaměřují na povrchní pátrání po chybách a nepřesnostech, naopak se snaží objektivně doložit, jak jednotliví překladatelé v různých případech nakládají se zdrojovým textem. Celá kapitola, podobně jako předchozí, dokonale demonstruje různorodá úskalí překladu, vratkou hranici mezi doslovností, věrností a veskrze adekvátním převodem, a také důsledky drobných přehlédnutí či nedotažených řešení (popření důležitých konotací originálu v překladu Melanové, s. 52, 56; případně Štorma, s. 53, 57, 58 – či naopak Štormova expresivní řešení, s. 59).

V oddíle „Dialogy“ (s. 63–76) autorka opět objektivně komentuje zvolená řešení. Na s. 68 se vyjadřuje k tomu, jak obtížné je dnes posuzovat „mluvnost“ Hořejšího překladu, a snaží se předestřít argumenty pro svůj „opatrný“ přístup (vyznačující se profesionálním respektem k překladatelským strategiím všech překladatelů), nezavrhující a priori řešení, jež dnes, bez znalosti dobové stylové normy a daného kontextu, mohou působit jako nepodařená, směšná, archaická. Naopak v případě analýz dílčích řešení Melanové se v „Závěru“ této části práce odvolává např. na tvrzení M. Hraly („konflikt mezi psychologií dávno minulé epochy a moderním jazykem překladu“, podrobně viz s. 76). Autorčin výklad v tomto směru jen zdůrazňuje opodstatněnost jednotlivých dále uvedených tvrzení.

Pozoruhodná je i část práce „Překlady a lexikum“ (s. 77–91) – analýza módních výrazů prozrazujících francouzský původ a tím svazující pevněji cílový text se zdrojovým,

dodávající mu francouzskou „patinu“, je v podstatě malým exkurzem do dějin překladu. Rozšíření této analýzy na srovnání s novějšími překlady přináší zajímavý příspěvek k problematice, jež samozřejmě zahrnuje další okolnosti – jako dobové, kulturně a historicky zakotvené lexikum. Je nabíledni, že autorka v „Závěru“ této kapitoly znovu odkáže na okolnosti komentované již v oddíle předchozím, o rozporu mezi kulturním kontextem vzniku díla a jazykovou situací pozdějších překladů.

Ještě podrobněji se touto problematikou autorka zabývá v kapitole „Reálie“ (s. 92–109), kde se správně vyjadřuje i k poznámkách pod čarou a jejich využití/nevyužití v jednotlivých překladech.

Závěrečná část shrnuje dílčí konstatování a dedukce, je jednak patřičně rozdělena podle tří analyzovaných překladů, ale nabízí i syntézu celkovou. Následují povinné součásti práce (resumé, bibliografie).

Rigorózní práce Terezy Tomíčkové je rozšířením její práce diplomové, kde posuzovala jen dva překlady (J. Hořejší, B. Štorm) v relaci k originálu, o překladu D. Melanové se zmiňovala pouze okrajově. Je třeba zdůraznit, že rozšíření se zde neomezilo na mechanické přidání jakési kapitoly s dalšími poznatky: autorka sice další (překladové) dílo analyzovala na základě již dříve stanovených kritérií, avšak k excerpovanému materiálu, jakož i abstraktnějším, „systémovým“ pozorováním přistupuje tak, že je vztahuje k již hotovému celku, minuciózně zapracovává do textu tam, kde je třeba, zohledňuje je i v těch částech práce, které přebírá z původního textu.

T. Tomíčková se touto prací prezentuje jako „hotový“ translatolog: struktura a zvolená strategie její práce i všechny dílčí komentáře se opírají o dostatečně rozsáhlý korpus excerpovaného materiálu. Dokazují vysokou úroveň nabytých teoretických znalostí, správnou badatelskou pokoru (ne vše, co se „nezdá“, je automaticky nesprávně; každý problém si vyžaduje posouzení v kontextu doby, kultury, atp.; v případě různých tvrzení je třeba zvážit argumenty pro i proti; naopak: při syntéze je nutné zmínit jen hlavní linie daného výzkumu). Vedle již výše uvedených kladných aspektů práce hodnotím kladně i to, že se autorka i v případech, kdy komentuje současný jazyk, nespolehá jen na svůj (subjektivní) názor: v práci nenarazíme na školácká tvrzení typu „dnes se neříká“, „nehodí se“ atd. Pokud už chce T. Tomíčková nějaký jev nebo tendenci uvést, odvolává se na normativní mluvnici (například Grepl, 1996).

Práci doporučuji k obhajobě, navrhuji hodnocení **v ý b o r n ě**.

Návrhy otázek, k nimž by se autorka práce měla vyjádřit při obhajobě, jsou uvedeny zde výše.

Doporučuji, aby T. Tomíčková zvážila i možnost přihlásit se do doktorského studia – na základě předložené rigorózní práce lze jen konstatovat, že má předpoklady k další vědecké práci v ooru translatologie.

PhDr. Jovanka Šotolová

16.11.2010